

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Rusko-turecké vztahy po roce 2015

Jakub Dvořák

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy a britsko-americká studia

Bakalářská práce

Rusko-turecké vztahy po roce 2015

Jakub Dvořák

Vedoucí práce:

PhDr. Vladimír Naxera, Ph. D.
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2021

.....
Jakub Dvořák

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu práce PhDr. Vladimíru Naxerovi, Ph. D. za jeho trpělivost a pomoc při zpracování tématu. Dále chci poděkovat rodině, která mi byla oporou a motivací v této nelehké době.

Obsah

Úvod.....	1
1 Historie rusko-tureckých vztahů	4
2 Vzájemné konflikty a třecí plochy	8
2.1 Sestřelení ruského bombardovacího letounu Su-24	8
2.2 Zájmy Ruska a Turecka v Libyi	11
2.3 Smrt tureckých vojáků zapříčiněná Syrskou armádou podporovanou z Ruska	13
3 Vzájemná spolupráce Ruska a Turecka.....	18
3.1 Společný plynovod Turkstream.....	18
3.2 Ruský systém protivzdušné obrany S-400 v Turecku	21
3.3 Rusko-turecké monitorovací centrum v Ázerbájdžánu.....	23
Závěr	26
Seznam zdrojů a použité literatury	28
Resumé.....	35

Úvod

Tato práce zkoumá a analyzuje vztahy dvou mocností, které stojí mezi Východem a Západem. Obě tyto země, jak Rusko, tak i Turecko mají velice silnou vůli prosazovat své postavení nejen v regionu, ale i v mezinárodním měřítku. Vztahy obou zmíněných zemí sahají daleko do historie. Intenzivnější interakce mezi oběma zeměmi se dá pozorovat minimálně již od patnáctého století. Tato práce však nebude zacházet tolik do minulosti a zaměří se více na novodobou historii vzájemných vztahů.

Počáteční vztahy byly převážně nepřátelské a spolupráce byla výjimečná. Nicméně s postupem času a vývojem celosvětového dění se vzájemné vztahy měnily, a i přes ohromné množství válek a konfliktů dokázaly obě země spolupracovat. Takovéto období oteplení vzájemných vztahů přichází před druhou světovou válkou. V důsledku této války se spolupráce dostala na bod mrazu. Opadnutí napětí a následné opětovné oteplení vztahů přichází před koncem studené války, v době, kdy se k moci dostává Michail Gorbačov. Nejvyšší představitelé Sovětského svazu i Turecka podepsali řadu smluv a začali posilovat vzájemný obchod. Nicméně míra spolupráce obou zemí se z hned několika důvodů nevyrovnala vztahu, jež měl Sovětský svaz s Tureckem v předválečném období. Mezi nejdůležitější důvody je možno zařadit rozpad Sovětského svazu, jenž způsobil politické vakuum a nestabilitu v řadě zemí i v samotném Rusku, což bránilo užší spolupráci (Kurban 2017, s. 190), či členství Turecka v NATO (Meiowitz 2019, s. 79-88). Dalším faktorem vedoucím k vzájemné nedůvěře byla nepochybně četná řada lokálních válek na Kavkaze, kde Turecko podporovalo Ázerbájdžán, zatímco Rusko jako největší a nejsilnější nástupnický stát rozpadlého Sovětského svazu podporovalo Arménii (Yavuz, Huseynov 2020, s. 103-107). Turecko nemělo kapacity na válku s Ruskem, a tak se alespoň snažilo znemožňovat Rusku znovu nabýt svůj mocenský monopol v postsovětských republikách.

Navzdory všem zmíněným záležitostem byly obě země schopny i v řadě odvětví spolupracovat. Po pádu Východního bloku byla prvotní spolupráce hlavně v ekonomickém, případně energetickém sektoru (Kurban 2017, s. 191-193). Příkladem takovéto spolupráce může být plynovod Blue stream, který byl zprovozněn v roce 2003. Spolupráce na poli energetiky je pro Turecko velmi důležitá, Rusko je pro něj největším importérem zemního plynu a jedním z největších dovozců ropy (Kirisci 2017, s. 170). Krátce na to začaly obě země spolupracovat i na politické úrovni. Příčin, které vedly

k této formě spolupráce, bylo několik. Jednou z nich bylo zamítnutí tureckého členství v Evropské unii. Dalším důvodem bylo rozhodnutí NATO o přijetí středoevropských a východoevropských zemí, které velice znepokojilo Rusko. Předchozími odstavci jsem chtěl demonstrovat četnost zvrátů, které se ve vzájemných vztazích vyskytly. Obě země si snaží udržet co nejsilnější postavení v regionu, ale zároveň chtějí být slyšet i na globální úrovni.

Cílem této práce bude odpovědět na otázku, jak se vybrané události promítly do vývoje vzájemných vztahů. Abych svého cíle mohl dosáhnout, rozhodl jsem se, že práci rozdělím do tří kapitol. V první kapitole se budu zabývat historickým kontextem s důrazem na devatenácté až dvacáté první století. Druhá a třetí kapitola se budou věnovat tématům spolupráce a vzájemným konfliktům a třecím plochám. Tato konkrétní témata budou z bezpečnostního a ekonomického sektoru. Dle mého názoru jsou témata z těchto oblastí jedny z nejvýznamnějších, protože ekonomika státu rozhoduje o tom, jak státy budou v zahraniční politice jednat, tudíž ovlivňuje jejich rozhodnutí. Bezpečnost je zase jedním z nejdůležitějších sektorů k zajištění existence státu, popřípadě k zajištění svých ekonomických zájmů, které mají obě země například v Libyi, na Kavkaze nebo v Sýrii. V každé z těchto kapitol si vyberu tři témata a budu se jim podrobněji věnovat.

Druhá kapitola, jak již bylo řečeno, se zaměří na třecí plochy a konflikty. První vybranou událostí, která vedla k napětí vzájemných vztahů, je sestřelení ruského bombardovacího letounu Su-24 tureckým letounem F-16, ke kterému došlo v roce 2015. Tento incident se táhl až do poloviny roku 2016 a byl velkou zkouškou vztahů obou zemí. V tomto období obě země úplně přerušily diplomatické styky a navýšily bezpečnostní opatření u syrských hranic. Situace se rychle vyostřila, Rusko proti Turecku zavvedlo dočasné sankce a bojkot na dovoz tureckého zboží. Oba země se taktéž začaly vzájemně obviňovat kvůli spolupráci s Islámským státem. Na konci června roku 2016 prezident Erdogan zaslal omluvný dopis, který byl prezidentem Putinem přijat a obě země začaly pracovat na normalizaci a následném obnovení vzájemných styků. Dalším tématem v této kapitole bude otázka Libye, kde si jak Rusko, tak Turecko prostřednictvím třetích stran snaží zajistit své zájmy. Turecko v tomto konfliktu podporuje oficiální libyjskou vládu, kdežto Rusko podporuje maršála Chalífu Haftara. Obě země se snaží získat kontrolu nad strategickými ropnými poli. Posledním tématem v této kapitole bude smrt tureckých vojáků v syrské provincii Idlib. Smrt tureckých vojáků způsobily nálety

syrské rebelské armády, která je podporována a financována ze strany Ruska. Rusko i Turecko v Sýrii, obdobně jako v Libyi, podporují proti sobě válčící strany, což dále zvětšuje trhliny ve vzájemných vztazích.

Tato konkrétní témata jsem si pro tuto kapitolu vybral, protože zasahují do politiky celého světa a reagují na ně i instituce jako OSN. Taktéž jsem je volil kvůli jejich rozsahu a závažnosti v dalším vývoji vzájemných vztahů obou zemí.

Poslední kapitola se bude věnovat otázkám spolupráce. Pro tuto kapitolu jsem si vybral témata jako je Turkstream. Turkstream je už několikatý plynovod, který vede ruský plyn do Turecka a dále do Evropy. Je to jeden z několika velkých energetických projektů, na němž obě země spolupracují. Dalším tématem spolupráce, kterému se budu v této kapitole věnovat, je systém protivzdušné obrany S-400, který Rusko Turecku poskytlo. Dále detailně rozeberu rusko-turecké pozorovací centrum v Ázerbájdžánu, které má společnými silami dohlížet na klid zbraní v regionu.

Tato témata jsem opět volil pro jejich významnost, Turkstream je pravděpodobně největší ekonomický projekt, na kterém obě země spolupracovaly. Poskytnutí protivzdušného obranného systému je odrazem toho, že si Rusko uvědomuje, jak je pro něj spolupráce s Tureckem důležitá. Stejně tak si to uvědomuje i Turecko, protože si mohlo koupit protivzdušnou obranu od Spojených států, ale přesto zvolilo tu ruskou. Pozorovací centrum v Ázerbájdžánu je opět velký krok a kompromis obou zemí, jelikož jsou obě bezpečnostními garanty proti sobě stojících zemí. V tomto případě však daly přednost řešení sporů diplomatickými cestami před válčením.

K napsání první kapitoly jsem hodně vycházel z knihy „Rusko-turecké vztahy od první světové války do současnosti“ od Vefy Kurban a řady dalších odborných článků, jenž mi napomohly k pochopení kontextu. K dokončení zbylých dvou kapitol jsem vycházel převážně z odborných článků, které se věnují aktuálním událostem, jež byly pro moji práci klíčové.

1 Historie rusko-tureckých vztahů

První kapitolou bych chtěl nastínit dynamiku rusko-tureckých vztahů v novodobé historii. Jejich odvěké soupeření pramenilo z konkurence promítající se v poloze obou zemí. Vzájemné konflikty a spolupráce se opakují v nepravidelných cyklech, přičemž příklon od soupeření ke spolupráci je založen většinou zejména na pragmatičnosti. Vzájemným pojítkem jim vždy byli společní nepřátelé nebo ekonomická závislost, ale nikoli společný zájem, jak bude níže ukázáno. Dále bych touto kapitolou chtěl poukázat na to, proč jsem si pro tuto práci vybral témata z bezpečnostně-ekonomického sektoru. Individuální vojenské zájmy byly totiž vždy jakýmsi katalyzátorem, který vedl k vzájemným střetům a konfliktům. Na druhé straně ekonomické zájmy byly pojítkem, které dokázalo obě země přivést k spolupráci (Hamilton a Mikulska 2021).

Dnešní složitý a proměnlivý vztah je pokračováním dlouhodobého historického trendu mezi Ruskem a Tureckem. Vzájemné vztahy se začaly vyvíjet zejména v průběhu patnáctého a šestnáctého století. V tomto období byla Osmanská říše dominantní silou v regionu a s pomocí Krymských chanátů byla schopna zadržovat narůstající tlak Ruska za hranicí sféry svého vlivu. V průběhu následujících staletí však Rusko rostlo a začalo expandovat do sféry vlivu svého konkurenta. Zmocnilo se nadvlády nad Kavkazem, což mu umožnilo přístup k Černému moři, díky čemuž mohlo ovládnout strategické úžiny Bospor a Dardanely. Soupeření, nedůvěra a konflikty byly převládajícími rysy rusko-tureckých vztahů od šestnáctého století až do první světové války. Obě země spolu vedly dvanáct válek na Balkáně, Kavkazu a v severní oblasti Černého moře. Na druhou stranu obě země občas dokázaly i spolupracovat. Spolupráce však většinou trvala jen krátce a místo na společném cíli byla založena na společném nepříteli. Jako příklad mohu uvést spolupráci, která vedla k porážce Napoleona na počátku devatenáctého století, nebo když Rusko v roce 1831 vyslalo na pomoc svou armádu, aby vyhnala Egyptské síly, jež okupovaly Osmanskou říši (Bechev 2017, s. 142).

Turecko svého konkurenta charakterizovalo jako hrozbu, která se svou rozpínavostí snaží získat přístup k Černému moři a rozšířit svůj vliv na Balkán a hlouběji do Východní Evropy. Rusko prezentovalo osmanskou politiku podobně, jako rozpínavou s despotickým způsobem vládnutí. Na základě takového popisu logicky formulovalo svou expanzi do Černého moře jako způsob, jak ochránit region před Turky. Vzájemné náboženské soupeření napjatým vztahům nepomohlo (Celikpala 2019, s. 3-5).

Kolaps Ruské a Osmanské říše a jejich nahrazení komunistickým režimem v Moskvě a nacionalistickým v Ankaře vypadal jako další rána vzájemným vztahům. Tyto dva nově zformované státy spolu z počátku dokázaly vycházet dobře. Bolševici byly pro tureckého nacionalistického vůdce Mustafu Kemala zásadním spojencem v turecké válce za nezávislost, která probíhala mezi léty 1919 až 1922, a zůstali jeho spojencem až do konce třicátých let (Bechev 2017, s. 143). Spolupráce a solidarita byly zásadně motivovány prioritami režimů. Obě země se snažily získat mezinárodní uznání se zaměřením na územní integritu a zajištění pořádku v ekonomické a politické oblasti. Během tohoto období obě země dokonce podepsaly řadu dohod zaručující vzájemné hranice, dokonce zaujaly podobné postoje na světovou politiku. Kooperace Ruska s Tureckem se výrazně lišila od běžné spolupráce, jakou mezi sebou měli například Západní mocnosti. Jejím účelem bylo zajistit, aby si obě země vzájemně nedělaly problémy. Spolupráce totiž nespočívala ve vzájemném porozumění a vytváření hlubokých strategických vazeb, ale v ignorování rozdílů a vzájemném distancování (Hamilton a Mikulska 2021, s. 9). Mezi oběma zeměmi se začala pozvolna vyvíjet i hospodářská spolupráce, která se stala jakýmsi katalyzátorem k obnově vztahů, které se v budoucnu mnohokrát dostaly na bod mrazu (Hirst a Isci 2020, s. 834-859).

V důsledku vypuknutí druhé světové války se obě země opět staly nepřáteli, jimiž zůstaly až téměř do konce studené války. Turecko začalo svou pozornost obracet na Západ, což definitivně utvrdilo svým vstupem do NATO v roce 1952. K tomuto obratu vedlo Ankaru několik důvodů. Primární důvodem byla podpora ze strany Spojených států, která například přispěla k proměně tureckého finančního systému a multipartismu v turecké politice, jenž napomohlo Turkům k vymanění se z ekonomické krize. Turecké vztahy se Spojenými státy byly postaveny na vojenských základech. Obě země měly strach z šířícího se komunismu na Blízkém Východě, včetně Iránu a Řecka (Beyoglow 2020, s. 6). Strach z rozšiřujícího se komunismu Turecku stačil na to, aby Rusko začalo vnímat jako svého nepřítele a závažnou hrozbu.

Navzdory těmto faktorům dokázaly obě země v období Studené války v určitých oblastech spolupracovat. V šedesátých letech využila Moskva turecko-amerického sporu v otázce Kypru k pragmatickému znovuvybudování vztahů s Ankarou. Do konce této dekády bylo Turecko největším příjemcem ruské pomoci pro rozvojové země. Tato pomoc se dále prohlubovala poté, co Spojené státy uvalily na Turecko sankce kvůli jeho invazi na Kypr v roce 1974 (Bechev 2017, s. 144). Turecko se začalo s Ruskem opět

sblížovat. Spojené státy ve snaze zabránit tomuto potencionálnímu spojení dokonce zrušily sankce, které po invazi na Kypr na Turecko uvalily. Na základě toho, ke spokojenosti USA, rusko-turecké vztahy v roce 1980 opět ochladly. V tomto roce totiž v Turecku došlo k vojenskému puči, který rozpoutal vlnu represí a podezření z komunistického podvracení v zemi. Hlavní rozpor nyní nebyl geopolitický ani ideologický, nýbrž náboženský. Komunistická protináboženská mentalita se střetla s tureckým islamismem a pan-tureckým nacionalismem, což na několik let bránilo obnově vzájemné kooperace (Hamilton a Mikulska 2021, s. 11). K dalšímu pokusu o obnovení vztahů došlo v roce 1983, když se v tureckých volbách opět dostala k moci civilní vláda, která už dříve byla s Ruskem ochotna spolupracovat. Důvodem tohoto oteplení byly opět ekonomické důvody, nejčastěji spjaté s energetikou, které tuto kooperaci provázely až do konci tohoto desetiletí. Je však důležité si uvědomit, že období sbližování byla obvykle založena na reakcích na jiné světové mocnosti spíš než na společném zájmu. Tato sbližování končila, když se konflikty mezi Tureckem a jeho Západními spojenci rozptýlily (Yavuz, Huseynov 2020, s. 109-118).

Další změny přišli v roce 1991. Pád komunismu po sobě na Kavkaze a ve Střední Asii zanechal mocenské vakuuum, které se pokusilo zaplnit Turecko. Náhlá nezávislost Ázerbájdžánu, Kazachstánu, Uzbekistánu, Turkmenistánu a Kyrgyzstánu umožnilo vizi pan-turkismu, která předvíдалa spojení turecky mluvících národů pod politickou a kulturní nadvládu Ankary. Turecko se tak v rámci nového diskurzu stalo „starším bratrem“ nových národů, kterým vykreslovalo Rusko jako hrozbu, v čemž ho podporovaly Západní mocnosti. Tato perspektiva však pochopitelně hluboce znepokojovala vládnoucí elitu v Kremlu (Celikpala 2019, s. 6).

Do roku 1995 byl ruský vliv stále nejsilnější. Všudypřítomnost ruského jazyka, staletí trvající kulturní a historické vazby na Rusko a schopnost Moskvy poskytovat bezpečnost tamním novým vládám nakonec zmařila představy Turecka stát se vůdcem imaginárního turkického světa (Kurban 2017, s. 190-191). Turecko si uvědomilo, jak málo toho získalo během konkurenčního soupeření s Ruskem a začalo projevovat zájem o větší spolupráci. Jeho postoj byl založen na pragmatismu, který byl v minulosti i v budoucnosti, o které budu psát v následujících kapitolách, hlavním definujícím prvkem vzájemných vztahů. Rusko a Turecko se zaměřily primárně na ekonomický růst. Největším vzájemným pojitkem byla energetická spolupráce, zejména zemní plyn. Rusku se tak otevřel nový velký trh a Turecko zase získalo spolehlivého dodavatele

s přijatelnými cenami. Tato ekonomická spolupráce se stala opěrným bodem vzájemné spolupráce. Velké společné projekty, jako například plynovod Blue Stream, nejen odhalily, co je pro obě země nejdůležitější, ale napomohly také otevřít diskuze o spolupráci v jiných klíčových oblastech (Hamilton a Mikulska 2021, s. 13).

V devadesátých letech se navíc Rusko nacházelo v nepříjemné situaci. Muselo sledovat, jak se jeho bývalí spojenci přidávají k NATO a stávají se členy Evropské unie. Naštěstí pro něj turecké vyhlídky pro vstup do EU nebyly tak přímočaré. Mnohé z tureckých významných představitelů poukazyvaly na turecké závazky vůči Rusku. Zrodila se tak myšlenka vzájemné spolupráce, která byla vyjádřena v Akčním plánu o spolupráci v Eurasii, která byla podepsána v roce 2002 a plánovala proměnit bilaterální spolupráci na vícerozměrné partnerství. Hlavním cílem však byla ekonomická spolupráce a ekonomický růst, který obě země zoufale potřebovaly po oslabení, která způsobila ekonomická krize z devadesátých let (Kurban 2017, s. 193).

K ještě většímu sblížení obou zemí přispělo i nové mnohem autokratičtější vedení v čele s Putinem a Erdoganem. Staré spory a konflikty stále vyřešeny nebyly, v rámci nezbytné interdependence však byly odsunuty do pozadí. Závislost jedné země na druhé vytvořila mezi Moskvou a Ankarou pragmatické pouto, v jehož duchu Turecko například sice odsoudilo ruskou invazi na Ukrajinu a anexi Krymu v roce 2014, ale odmítlo se přidat k sankcím, která na Rusko uvalily Západní mocnosti.

Strategie spočívající v ignorování vzájemných rozdílů se později prokázala jako dlouhodobě neudržitelná. Slabost rusko-tureckých vztahů se začala stále více projevovat. Po vypuknutí Arabského jara v roce 2010 a následné války v Sýrii začaly vzájemné vztahy nabírat kolísavý kurs (Hamilton a Mikulska 2021, s. 13). Vzájemné střety zájmů, které měly obě země na Blízkém Východě byly čím dál tím ostřejší až nakonec přešly v temné období, které málem vyústilo v otevřený konflikt. Nicméně čas opět ukázal, že se pouze jednalo o opakující se historický trend, jehož koloběh opět uzavřela vzájemná ekonomická interdependence.

Jak už jsem zmiňoval, první kapitola má sloužit k pochopení vývoje vzájemných vztahů a zdůraznit opakující se cykly, které začínají v důsledku individuálních mocenských zájmů a končí navázáním nové primárně ekonomické spolupráce. V následujících dvou kapitolách budu rozebírat poslední cyklus, který započal již zmíněním Arabským jarem, a který vyeskaloval v roce 2015 sestřelením ruského bombardéru.

2 Vzájemné konflikty a třecí plochy

V této kapitole se budu zabývat konfliktními tématy, které od roku 2015 vzájemné vztahy ovlivnily. První z těchto témat je sestřelení ruského letounu, ke kterému došlo právě v roce 2015 a bylo jednou z největších zkoušek, kterými si obě země v posledních letech prošly. Dalším tématem, kterému se budu věnovat je rusko-turecké mocenské soupeření v Libyi. Rusko a Turecko zde podporovaly opačné strany, což následně napomohlo dalšímu ochlazení. Posledním tématem této kapitoly bude smrt tureckých vojáků, kteří zahynuli při náletech syrské armády, která ale přijímala rozkazy z Moskvy. Celá kapitola se odehrává na pozadí nestability na Blízkém Východě, regionu, ve kterém se obě země snaží uplatňovat své mocenské zájmy.

2.1 Sestřelení ruského bombardovacího letounu Su-24

K tomuto incidentu došlo 24. listopadu 2015, když ruský bombardovací letoun Suchoj Su-24 prolétal nad příhraniční oblastí mezi Sýrií a Tureckem. Turecko se hájilo, že ruský bombardér narušil jejich vzdušný prostor, což ale Moskva popřela. Tento incident se odehrál v pozadí syrského konfliktu, ve kterém Rusko podporuje syrského prezidenta Bašara Asada a Turecko jeho opozici.

Sestřelení ruského bombardéru bylo pravděpodobně zapříčiněno sérií předchozích provokací, protože se nejednalo o první neoprávněné narušení tureckého vzdušného prostoru. Od roku 2012 došlo k několika neoprávněným přeletům ze strany Sýrie, které taktéž skončili sestřelením (Cenciotti 2012). Během ruské intervence v Sýrii dochází k narušení tureckého vzdušného prostoru ze strany Rusů poprvé v říjnu 2015, když jeden z ruských letounů překročil turecké hranice. Tuto událost Rusko odůvodnilo poruchou navigačního systému a nepřízní počasí a manévr tak prošel bez většího povšimnutí. Situace se vyostřila, když v následujících dnech přes turecké území proletěly neoprávněně další dva ruské letouny (ČTK 2015a). Turecko prohlásilo, že nebude žádné další neoprávněné přelety tolerovat a o dva dny později sestřelilo ruské bezpilotní letadlo, které opětovně narušilo jejich vzdušný prostor. (Hamilton a Mikulska 2021, s. 37).

Ruský letoun s dvoučlennou posádkou letěl na podpůrnou misi. Jeho cíl byl společně s několika dalšími bombardéry poskytnout leteckou podporu vojákům syrské armády operujících na severozápadě Sýrie poblíž syrsko-tureckých hranic, kteří zde čelili

odporu syrských povstalců společně s bojovníky z teroristických organizací Džaíš al-Fatah a An-Nusrá snažících se udržet svou kontrolu nad regionem (Juriš 2015). Podle Turků zde však v tomto regionu nepůsobí žádné teroristické organizace ani členové Islámského státu, proti nimž údajně Rusko v Sýrii válčí. Podle nich zde dochází k bojům mezi koalicí syrské armády, Islámského státu a Hizballáhu a syrskými vzbouřenci, kteří spolupracují se Svobodnou syrskou armádou (Militantní skupina tvořena z armádních dezertérů bojujících proti režimu Bašara Asada) a Ahras aš-Šám (koalice islámských radikálních skupin) v bojích, které jsou zaměřeny proti syrské armádě. (BBC 2015).

Ruské ministerstvo obrany uvedlo, že bombardér Suchoj Su-24 byl sestřelen během cesty zpět na leteckou základnu v Sýrii, když prolétal kolem syrsko-tureckých hranic, přičemž nenarušil Turecký vzdušný prostor. Turecko však ve svém prohlášení určeném Radě bezpečnosti OSN uvedlo, že dva ruské letouny narušily tureckou vzdušnou zónu a po opakovaném varování byl jeden z letounů sestřelen. Oba piloti se stačili katapultovat, naneštěstí byl jeden z nich ještě před dopadem zastřelen syrskými povstalcí (Novinky.cz 2015a). Toto vzájemné obviňování přerostlo v rychle se stupňující politický boj. Celá situace přispěla ke zhoršení už tak napjatých vztahů na Blízkém východě a dostala vzájemné vtahy na bod mrazu.

Následný vývoj událostí byl rychlý, pouhé dva dny po sestřelení bombardéru Moskva přerušila veškeré diplomatické styky s Ankarou, a to včetně „horké linky“, která měla sloužit jako pojistka, která zabrání dalším incidentům, ke kterým by mohlo dojít při podobných leteckých akcích prováděných nad nestabilními syrskými oblastmi (ČTK 2015b). Rusko podniklo bezpečnostní kroky a jako varování Turecku před dalšími podobnými kroky vyslalo svůj bitevní křižník Moskva do blízkosti syrského pobřeží. Navíc na své letecké základně, která od syrsko-tureckých hranic není vzdálená ani padesát kilometrů, nainstalovala svůj nejnovější protiletadlový obranný systém S-400, který je schopen sestřelit nepřátelské letadlo vzdálené až třicet kilometrů. Jako další opatření začaly ruské stíhačky doprovázet své bombardéry (Novinky.cz 2015b). Turecko si vyložilo ruské opatření jako provokaci a odpovědělo instalací mobilního rušícího systému KORAL podél hranic se Sýrií. Obě země se však shodly, že i přes rostoucí napětí a zpřísněné opatření nechtějí válečný konflikt.

Kromě vojenských bezpečnostních opatření podnikla Moskva odvetné kroky i v ekonomické sféře. Ruská celní správa zavedla povinné kontroly pro kamiony dovážející své zboží z Turecka. Putin zároveň vyhlásil proti Turkům dočasné sankce, vyhlá-

sil bojkot na některé turecké zboží, nechal vyřadit některé turecké firmy z ruských zakázek, zpřísnil kontrolní opatření na veškerá vozidla a plavidla, která přijíždí z Turecka, zároveň zakázal veškerým ruským cestovním agenturám prodávat zájezdy do Turecka. O začátku roku 2016 taktéž zakázal zaměstnávat turecké občany a dočasně zrušil bezvízový styk. Tato opatření Turecko velmi zasáhla, jelikož pro Rusy bylo Turecko jedno z nejoblíbenějších turistických destinací a Turkům z cestovního ruchu s Ruskem plynuly obrovské příjmy. Ještě téhož dne pronesl turecký prezident Erdogan svůj projev, ve kterém projevil na celým incidentem lítost a pronesl, že doufá, že se žádné podobné incidenty nebudou opakovat (ČT24 2015). Omluvit se Rusku však stále odmítal.

Dopad měla tato situace i na ruské obyvatelstvo, které pod vlivem státní propagandy začalo vést proti Turkům nenávislnou kampaň přerůstající v lokální nepokoje. Demonstranti zaútočili na turecké velvyslanectví a policie jen přihlížela bez jakékoliv snahy zjednat pořádek. Moskva i nadále prohlašovala, že pozastavuje přípravy společného projektu TurkStream. O něm podrobněji v následující kapitole. Napětí panovalo napříč celým Ruskem, součástí kremelské propagandy se staly všudypřítomné plakáty a hesla s protitureckou symbolikou a nespokojené davy pálily podobizny tureckého prezidenta Erdogana (ČTK 2015c). Ruská tajná policie dokonce prohledala několik tureckých obchodních společností. Někteří turečtí obyvatelé žijící v Rusku se báli vycházet z domů, aby nebyli vyhoštěni, jiní ze strachu Rusko opustili. Obě země se vzájemně obviňovaly z toho, že spolupracují s teroristickou organizací Islámský stát. Rusko znovu nařklo tureckého prezidenta z obchodu s ropou, na kterém má údajně vydělávat celá jeho rodina. Erdogan tyto pomluvy odsoudil a dal veřejně najevo, že pokud se tato obvinění ukážou jako pravdivá, podá rezignaci. Moskva poskytla i fotografie, na kterých jsou vidět cisterny směřující k tureckým hranicím, další důkazy nicméně neposkytla. Ankara však obvinila Rusy z toho samého, a navíc Rusko odsoudila kvůli zneužívání své propagandy k šíření lži a přirovnala ji k té za Sovětského svazu (Novák 2015).

K opětovnému oteplení vzájemných vztahů došlo v červnu 2016. Turecká hlava státu zaslala do Moskvy omluvný dopis, ve kterém vyjádřila lítost nad uplynulou situací a svou upřímnou soustrast rodině pilota, který po sestřelení letounu zahynul (BBC 2016b). Krátce po této omluvě došlo k prvnímu telefonátu mezi prezidentem Putinem a Erdoganem. Během tohoto hovoru se oba prezidenti společně domluvili na obnově vzájemných vztahů.

Celková situace se začala zlepšovat a napětí mezi Ruskem a Tureckem začalo opadat. Ke konci roku 2016 přišel další incident. Turecký vzdušný prostor byl opět bez oprávnění narušen ruským letounem Su-34, což ale Moskva popřela. NATO ze strachu z předchozí situace vyzvalo Rusko, aby se podobných incidentů vyvarovalo. Celá situace se naštěstí obešla bez ztráty na životech, vzájemné vztahy se sice na nějaký čas opět zhoršily, ale už se nedostaly na úroveň z listopadu 2015 (ČT24 2016). Tento incident i přes jeho závažnost byl odsunut do pozadí na úkor vzájemné ekonomické interdependence, která se zde promítá ve společném projektu na plynovod TurkStream, kterému se budu věnovat v další kapitole.

2.2 Zájmy Ruska a Turecka v Libyi

Svržením režimu Muammara Kadaфіho v roce 2011 se Libye nedočkala míru. O pouhé tři roky později zde vypukly další nepokoje a občanská válka. O moc zde od té doby bojuje řada ozbrojených frakcí, které získávají podporu ze všech koutů světa. Klíčové jsou však dvě proti sobě stojící strany, označující se za legitimní vlády Libye (Chivvis a Martini, s. 3-6). Každá z nich disponuje vlastním parlamentem, centrální bankou a ekonomickými zdroji v podobě ropy. Jedna z nich, Libyjská národní armáda (na východě), je podporovaná Ruskem, druhá, Vláda národní jednoty (na západě), Tureckem.

Po pádu diktátora, kterému napomohly zejména Spojené státy, Katar či Francie, vypukla válka o Libyi. Libye je pro silnější zahraniční aktéry zajímavou zemí, zejména z hlediska strategické polohy a zásob nerostných surovin. Situace v Libyi připomíná občanskou válku, ve skutečnosti se však jedná o zástupný konflikt, který je veden ze zahraničí. Bez dodávek zbraní a finančních prostředků, které plynou nejen z Ruska a Turecka, by tato válka pravděpodobně ani nebyla možná (Kutilová 2020).

Obě hlavní strany v domácím konfliktu mají své dobře vyzbrojené armády, k dispozici mají i řadu letadel, dronů, tanků a další výzbroj. Libyi si rozdělily na dvě poloviny, ze kterých vedou časté výpady se snahou zmocnit se strategických míst. Vládu národního porozumění (GNA) sídlící v Tripolisu, kterou podporuje OSN, podporuje primárně Turecko a Katar. Tuto podporu si získala hlavně díky velkému vlivu Islamistických skupin, zejména Muslimského bratrstva, které na tuto vládu mají velký vliv (Kutilová 2020). GNA nemá svou vlastní regulární armádu, pro válku si najímá milice, kterých je v zemi kvůli velkému chaosu nespočet (Novák 2019). Mezi ozbrojenými

skupinami, které GNA pro své boje najímá, se nachází i islamistické milice a přes deset tisíc žoldáků, které najalo Turecko v Sýrii. Zásoby zbraní pro GNA zajišťuje primárně Turecko, které si to však může dovolit jen díky penězům z Kataru. Turci však nejsou jediným zdrojem, zbraně taktéž dodává Kuvajt, Alžírsko nebo Tunisko (ČTK 2019).

Druhou stranu, Vládu národního odporu (LNA) v čele s maršálem Chalífou Haftarem, podporuje větší množství zemí, konkrétně Spojené arabské emiráty, Saúdská Arábie, Egypt, Francie a Rusko. Díky přílivu financí a zbraní z výše zmíněných zemí se Haftarovi podařilo v roce 2020 dobýt kolem tří čtvrtin země, a to včetně většiny nalezišť ropy a zemního plynu (Kutilová 2020). I v armádě Haftara bojuje několik tisíc žoldáků, kteří přišli ze sousedních zemí, konkrétně ze Súdánu a Čadu (iDnes.cz 2020a).

Začátkem roku 2020 začal maršál Haftar dobývat hlavní město Tripolis. Krátce po tom, co se mu podařilo obklíčit město ze tří stran, vstoupilo do této války s plným nasazením Turecko. Uvědomovalo si, že pokud by Tripolis padl, byl by to pro GNA konec a země by se zmocnil maršál Haftar. Erdogan proto začal s verbováním syrských žoldnéřů, jejichž počet začal rychle narůstat po příslibu dvou tisíc dolarového platu a tureckého občanství. Do Libye zatím odletělo kolem devíti tisíc žoldáků ze Sýrie a více než čtyři a půl tisíce dalších se připravovalo ve výcvikových táborech (Kutilová 2020).

Syrští žoldnéři se Turecku vyplatili, ke konci května 2020 se jim podařilo vyhnat jednotky maršála Haftara od Tripolisu a Turecko tak mohlo slavit první větší úspěch na Libyjské půdě. Po této události zintenzivnilo své snahy i Rusko. Začalo cíleně přeplácet velitele islamistických skupin proto, aby válčily na straně LNA společně se soukromou ruskou armádou známou pod jménem Vagnerovci. Tuto soukromou armádu Rusko využívá, pokud nechce nebo nemůže do konfliktu vstoupit přímo. Nicméně snahy Ruska se ukázaly být efektivní, přeplacením získalo řadu bojovníků, pro které je žoldácký plat jediný způsob, jak uniknout bídě (Borshchevskaya 2020, s. 22.)

Turecko má zájmy v Africe už dlouho. Jeho cílem je ovládnout východní část Středoziemního moře kvůli obrovským, ještě nevyčerpaným zásobám zemního plynu, které se zde nachází (Donelli 2021, s. 55-58). Turecko už před koncem roku 2018 podepsalo smlouvu s GNA a chtělo začít s těžbou ještě před koncem roku 2020. Pro Turky to byla velká příležitost k zabránění Řecku v transportu zemního plynu pocházejícího ze Středomoří dále do Evropy. V Izraeli totiž začala výstavba nového plynovodu EastMed, který měl transportovat plyn do Řecka a Itálie, čemuž by Turecko mohlo zabránit, pokud by toto strategické místo ovládlo (Kutilová 2020). Turecko se kvůli dohodě mezi

Izraelem, Řeckem a Kypru ohledně plynovodu EastMed cítilo ublíženě a bylo jasné, že se stavbu plynovodu bude snažit přerušit všemi možnými prostředky. Proto uzavřelo dohody s teroristickou organizací Hamás, která proti Izraeli dlouhodobě bojuje. Proti tureckému zasahování v této oblasti se dlouhodobě ostře staví Egypt, Řecko, Kypr, Francie a Rusko, jelikož zde mají své vlastní zájmy (Kutilová 2020).

Mezi hlavní důvody, proč Rusko usiluje o vliv v Libyi, jsou bezpochyby obrovské naleziště ropy, ke kterým by pochopitelně rádo získalo přístup. Bylo proto logické, že Moskva začala neoficiálně podporovat stranu maršála Haftara, který má ve svém držení především východ Libye, ve kterém se nachází většina libyjských ropných plošin. Navíc po svržení Kaddáfího režimu Rusko investovalo nemalé množství financí na obnovu válkou zdecimovaných ropných polí a rozhodně nechce o své investice přijít. Chaos v Libyi Rusku vyhovuje, vleklé boje, které se v Libyi odehrávaly, byly pro uplatnění zájmů Moskvy ideálním prostředím. Slabost a nestabilitu Sarráždžovy vlády (GNA) dokázalo Rusko s pomocí Vágnerovy armády bez větších problémů využít ve svůj prospěch (Kubátová 2020).

Haftarova armáda v polovině roku 2020 získala kontrolu nad většinou země. Pro Rusko je to jednoznačně úspěch, protože většina nalezišť ropy se nachází právě na území ovládaném LNA. Turecké snahy o uplatnění svých zájmů jednoznačně zkomplikovalo příměří, které vyhlásila Sarráždžova vláda. K ukončení bojů se zanedlouho přiklonil i předseda parlamentu LNA. Obě vlády tento klid zbraní odůvodnily šířením pandemie Covid-19 v zemi. Příměří je však velmi křehké. Obě vlády se vzájemně neuznávají, a i když premiér Sarráždž vyzval ke svobodným volbám, které by se měly konat dvacátého čtvrtého prosince 2021, není jasné, že se poté situace zlepší. Je možné že strana, která nezvítězí, rozpoutá boje nanovo. Další faktor, který může situaci zhoršit, je fakt, že v Libyi působí samostatně řada ozbrojených skupin a političtí lídři na ně mají pouze omezený vliv. Otázkou také zůstává, jak se k této situaci postaví Turecko, které si přes vládu GNA chce získat právo těžit plyn ve Středozemním moři.

2.3 Smrt tureckých vojáků zapříčiněná Syrskou armádou podporovanou z Ruska

K tomuto incidentu došlo v prosinci 2020. Při jednom z náletů provedených syrskou armádou, která je pod vlivem Ruska, zemřelo třicet tři tureckých vojáků a nejméně dalších třicet bylo zraněno (Tils 2020). Turecko při různých vojenských akcích v Sýrii

ztratilo už řadu vojáků, ale jejich ztráty po jednotlivých operacích, a to jak útočných, tak i obranných, nikdy nebyly tak velké.

Konflikt v Sýrii začal pozvolna již v roce 2011 v rámci takzvaného arabského jara. Demonstrace obyvatelstva se snažila potlačit syrská armáda, ale nepodařilo se jí to. Konflikt brzy přerostl v občanskou válku, která vedla k rozdělení země na několik oblastí. V těchto oblastech mezi sebou začala bojovat řada frakcí, které měly neslučitelné cíle a zájmy. Největší a nejsilnější stranou v tomto konfliktu je oficiální vláda prezidenta Bašára Asada, jehož snahou je porazit své odpůrce a získat kontrolu nad co možná největší částí země. Za Asadem stojí většina alavitského obyvatelstva (náboženská skupina, která uznává myšlenky islámu, křesťanství, judaismu a zoroastrismu) a několik dalších náboženských menšin. Podporu dostává i ze zahraničí, a to hlavně z Ruska. Kromě něj Asada podporuje Írán či šíitský Hizballáh. Do bojů na straně Asada se zapojili i Kurdové, kteří se dlouhodobě snaží o co největší autonomii a ideálně samostatnost pro svá území (Phillips 2020, s. 40-42).

Opačnou stranu v této válce tvoří větší množství skupin, které se snaží dosáhnout svých vlastních zájmů. Mezi výraznější z nich patří například umírnění radikálové, kteří mají za cíl svrhnout několik dekád vládoucí socialistickou stranu a taktéž Asadovu vládu. Tito radikálové mají velkou podporu od většinových sunnitů, kteří získávají zahraniční podporu zejména z Kataru a Saudské Arábie, ale také z také z Turecka, které už delší dobu bojují proti Kurdům (Novák, M. 2019). Další dost silnou skupinou v tomto konfliktu byly do konce roku 2017 extrémní islamisté, kteří se snažili vybudovat pravou a sjednocenou islámskou říši. Skupinu tvořily vzájemně soupeřící teroristické skupiny Islámský stát a Al-Káida, která získávala podporu ze zahraničí, převážně ze zemí arabské části světa (zejména ze Saúdské Arábie, Kataru a Turecka) (Jemelka 2015). Turecko však později napomohlo k jejich porážení.

Válka v Sýrii si vyžádala okolo čtyři sta až šesti set tisíc obětí, přesné číslo se kvůli přetrvávající nestabilitě nepodařilo zjistit. Ze svých domovů musela uprchnout zhruba polovina syrských obyvatel, jejichž počet byl před vypuknutím války okolo dvaceti dvou milionů (Phillips 2020, s.42-44). Kolem šesti a půl milionu obyvatel se pouze přemístilo do oblastí, které neskýtaly tak velké nebezpečí, zbylých pět a půl milionu uprchlíků se vydalo hledat azyl do zahraničí. Tato masová migrace syrského obyvatelstva výrazně napomohla destabilizaci Blízkého východu. Největší část uprchlíků se vydala do Turecka (zhruba tři a půl milionu). Dalších sedm milionů uprchlíků (nejen ze

Sýrie) přijal Pákistán, Uganda, Libanon a Írán. Někteří migranti se vydali na nebezpečnou cestu až do Evropy, podle odhadů to byla zhruba půl milionu (Vítková 2020).

V roce 2015 nastal v tomto konfliktu velký obrat. Rusko, které společně s Čínou v rámci své podpory pro syrského prezidenta pouze blokovalo řadu mezinárodních snah, jejichž přijetí zabránilo použitím svého práva veta v Radě bezpečnosti OSN, se rozhodlo zapojit aktivně. Rusové podpořili syrskou armádu v regionech na severu země, kde hrozilo, že se povstalci proboují do alavitských oblastí. Tento zvrat se začal jevit jako jeden z pilířů, který napomohl Asadovi, aby si dokázal udržet svou vládu. Rusko je známé tím, že nedělá kompromisy a své zájmy si i přes vysoké investice dokáže prosadit. Rusko postupně stupňovalo svoji vojenskou aktivitu v Sýrii, do svých operací nasadilo spoustu vojenské techniky, a hlavně letadel pro bombardování oblastí, které ovládali teroristické skupiny. Díky Rusku se Asadově vládě podařilo vydobýt většinu syrského území (Sokirjanskaja 2020).

Turecká aktivita v Sýrii začala narůstat potom, co na jeho území začaly proudit davy migrantů. Svůj odpor proti Asadovi vyjádřila Ankara už krátce po vypuknutí občanské války, když se ukázalo, že Asad nechal střílet do civilního obyvatelstva. V této době byly turecké zájmy vesměs totožné se zájmy Spojených států, jež se také pokoušely o reformy v Asadově režimu. Turecko však vedle humanitární otázky sledovalo i vlastní cíle (Kirisci 2017, s. 171). Pro Erdogana byla velice důležitá otázka týkající se Kurdů, která později vyústila v rozpor se Spojenými státy a Severoatlantickou aliancí a vedla ke sblížení s Ruskem (Sokirjanskaja 2020). Kurdové jsou totiž velice početným národem, který však nemá svůj vlastní stát. Téměř osmnáct milionů Kurdů žije na území Turecka a dlouhodobě mezi sebou vedou boje. Někteří z Kurdů se zformovali do teroristických uskupení a prostřednictvím atentátů se snaží získat na Turecku autonomii. Pro Turky to představuje dlouhodobě vnitrostátní problém. Dalším faktorem tureckého zapojení v Sýrii je fakt, že syrští Kurdové bojují v řadách Bašara Asada, kterého Ankara neuznává (Novák, M 2019). Turecko se snaží předejít vzniku kurdské autonomie a z toho důvodu se snažilo získat kontrolu nad pohraničními oblastmi, které se Sýrií má.

Díry v nestabilní spolupráci, kterou utvářely Turecko se Spojenými státy, se začaly prohlubovat, když USA nepodpořily turecký bezpečnostní plán. Tento plán měl vytvořit takzvané bezpečnostní zóny podél syrsko-tureckých hranic, vytlačit z těchto oblastí kurdské jednotky a přesunout tam část syrských uprchlíků společně s vojáky syrské opozice. Spojené státy však tento plán nepodpořily, jelikož uznávaly kurdské jed-

notky jako velice účinný nástroj proti Islámskému státu. Definitivní konec vzájemné spolupráce přišel v létě roku 2016. V Turecku proběhl pokus o vojenský převrat, za jehož tvůrce považovala Ankara politicky aktivního náboženského lídra, který žije ve Spojených státech, Fethullaha Güllena (Sokirjanskaja 2020). Spojené státy odmítly Turecko v této záležitosti podpořit a odmítli i požadavek Turků o Güllenovo vydání. Rusko tohoto sporu využilo a vyjádřilo Turecku podporu a pokus o převrat zkritizovalo. Díky této podpoře se vzájemné vztahy mezi Ruskem a Tureckem začaly značně zlepšovat, což bylo po incidentu se sestřelením ruského bombardéru v roce 2015 dobré znamení. Od této doby Turecko provedlo na oblasti, které měli pod kontrolou syrští Kurdové (zejména provincii Idlib), řadu vojenských operací a leteckých bombardování. Tyto akce Rusko znepokojily. Turecký prezident sice prohlásil že se na všech akcích, které v těchto oblastech podniká s Moskvou domlouvá, Putin se k tomu však nevyjádřil (Tils 2020).

Ruská účast definitivně otočila dění v Sýrii, díky její pomoci se občanská válka začala lépe vyvíjet pro Bašara Asada (Grau a Bartles 2020, s. 1-3). Syrskému prezidentovi se podařilo znovu dobýt velkou část území. Bylo to však za opravdu velkou cenu, neváhal ani použít chemické zbraně či obětovat své vlastní obyvatelstvo (iRozhlas.cz 2019). Turecku nezbylo nic jiného než se s tímto vývojem smířit. Úsilí Ankary však stále přetrvává, kdy se snaží co možná nejvíce udržet své pozice v provincii Idlib a v určité míře regulovat příliv syrských migrantů, kteří se stále snaží ve velkém množství dostat ze země. V neposlední řadě si Turci také chtějí v zemi zachovat politický vliv, který mohou následně využít při formování nového politického uspořádání (Borshchevskaya 2020, s. 25-26).

V posledních měsících roku 2018 už nebyla Sýrie tak horkým tématem, režim Bašara Asada si dokázal své postavení udržet a boje tak probíhaly jen v příhraničních oblastech. Situace se však opět vyostřila prosinci 2020 a vzájemné vztahy Ruska a Turecka se znovu přiblížily k bodu mrazu. Syrská armáda provedla na tureckou armádu letecký útok, který skončil velkými tureckými ztrátami. Jak již bylo zmíněno výše, přišlo během tohoto náletu o život nejméně třicet tři tureckých vojáků a minimálně dalších třicet bylo zraněno. (iRozhlas 2020). Turecko prohlásilo, že útok by nebyl možný, pokud by nebyl schválen ze strany Ruska. V důsledku tohoto incidentu se rozhodlo pro drtivý odvetný vojenský útok, při kterém zničilo velké množství syrské vojenské techniky a zabilo několik desítek vojáků. Rusko obvinění Ankary odmítlo a naopak tvr-

dilo, že turečtí vojáci byly mezi povstalci. Toto obvinění však Ankara popřela. Turecko ani Rusko si nepřálo dostat do situace, která nastala v roce 2015 po sestřelení ruského bombardéru, o kterém jsem psal na začátku této kapitoly. Vzhledem tomu, že Rusko v tomto incidentu neutrpělo žádné ztráty, nebylo pro něj takovým problémem celou situaci přehlédnout. Turecko nemělo na vybranou, muselo se smířit s tím, že se Bašar Asad díky podpoře Ruska udrží u moci a že se Moskva neplete do záležitostí s Kurdy, které Ankara řeší. Díky tomu zůstala křehká rovnováha mezi oběma zeměmi nenarušena a vzájemné vztahy se začaly v polovině března opět pomalu oteplovat (Sokirjanskaja 2020).

3 Vzájemná spolupráce Ruska a Turecka

Tato kapitola se bude naopak věnovat tématům, která nejvíce napomohla vzájemnému sblížení obou zemí a byla příčinou obnovy nebo rozvoji rusko-turecké spolupráce. První z těchto témat je plynovod Turkstream, velký společný projekt, který do státních pokladnic Ruska a Turecka přinesl obrovské finanční prostředky a byl základem restartu ekonomické spolupráce po incidentu z roku 2015. Jako další rozeberu ruský systém protivzdušné obrany S-400, který Moskva prodala Ankaře a napomohla tak začátku spolupráce na daleko vyšší úrovni, než tomu bylo doposud. Posledním tématem bude rusko-turecké pozorovací centrum v Ázerbájdžánu, v rámci kterého by měli obě země společnými silami dohlížet na klid zbraní v Náhorním Karabachu.

3.1 Společný plynovod Turkstream

Dohodu o vybudování tohoto obrovského projektu lídři obou zemí uzavřeli v srpnu 2016 v rámci usmíření po incidentu se sestřelením ruského bombardéru Suchoj Su-24, ke kterému došlo v listopadu 2015. Kromě samotné výstavby plynovodu se Rusko s Tureckem dohodly i na řadě dalších věcí. Rozhodly se urychlit výstavbu vůbec první turecké jaderné elektrárny, jejíž projekt byl taktéž pozastaven z důvodu výše zmíněného incidentu. Elektrárna by měla být umístěna v Akkuyu při pobřeží Středozemního moře (Newnham 2011, s. 134-143). Obě země se taktéž dohodly, že upevní spolupráci a posílí vojenské kontrakty svých zemí. Moskva rovněž slíbila obnovení charterových letů ruských turistů mířících do Turecka a pozvolné rušení všech sankcí, které byly po sestřelení bombardéru zavedeny (Novák, M. 2016).

Plynovod Turkstream byl vybudován ve dvou větvích, přičemž každá z nich je schopná přepravit téměř šestnáct milionů krychlových metrů zemního plynu. První z nich vede ruský plyn přímo na turecký trh, druhá rozvádí plyn na jih a jihovýchod Evropy, zejména do Bulharska, Severní Makedonie a Řecka (ČT24 2020b). Krátce před oficiálním spuštěním plynovodu začalo Rusko pracovat na projektu, který měl Turkstream rozšířit. Tím je další větev, transportující plyn z Bulharska do Maďarska a Srbska. Prezident Putin se cíleně snaží omezovat přepravu plynu přes Ukrajinu kvůli výraznému zhoršení vzájemných vztahů po anexi Krymu v roce 2014. Plynovod Turkstream, který Ukrajinu obchází z jihu, společně s plynovodem Nord Stream, který má téměř dvojnásobnou kapacitu, jsou toho dalším důkazem. Turkstream však není jediným plynovo-

dem, jenž byl v poslední době zprovozněn (Shlykov 2018, s. 98). Dalšími produktovody, které vedou zemní plyn do Evropy, jsou TAP (Trans Adriatic Pipeline), které vede plyn přes Turecko z Ázerbájdžánu, nebo izraelský plynovod EastMed. Turecko k plánovanému plynovodu z Izraele zaujímá velmi nesouhlasný postoj, cílem je totiž zajistit a případně udržet si na veškerá práva na těžbu ve Středozemním moři monopol. Navíc nechce přijít o velké množství příjmů, které do Turecka proudí z tranzitních poplatků (Šitner 2020).

Členským státům EU plyne z nárůstu počtu plynovodů hned několik výhod. Prvním z nich je znatelné zlepšení stavu ovzduší. Topný plyn totiž bude nahrazen zemním plynem, který je považován za jednu z nejčistějších energií. Další z výhod je lepší bezpečnost dodávek. Rusko totiž nejednou stoplo dodávky plynu, vedoucí produktovodem do Evropy přes Ukrajinu. Neshody Moskvy s Kyjevem se dotkly i řady evropských zemí včetně České republiky. Diversifikací plynových dodávek si Evropa zajistí vyšší energetickou bezpečnost. (iDnes.cz 2020b). Poslední z řady výhod, které z této situace plyne, je snížení cen plynu nebo alespoň jejich zachování na dosavadní úrovni. Rusko ani Turecko si na ekologii příliš nezakládá, nicméně díky výše zmíněným výhodám a celosvětovému tlaku na čistší energii mohou další významné aktéry, jako např. Spojené státy, snadněji odsunout do pozadí a dále prohlubovat svou energetickou spolupráci, ze které těží.

Pro některé země je však výstavba nových produktovodů nevýhodná. Příkladem je Ukrajina, která přišla o značné zisky plynoucí z tranzitních poplatků, které nyní plynou ve velkém převážně do Turecka. Další, komu situace zcela nevyhovuje, jsou již výše zmíněné Spojené státy. USA se totiž do Evropy snaží protlačit svůj zkapalněný zemní plyn (LNG), který do Evropy vozí na lodích. Turecku a Rusku se však podařilo projekt Turkstream dokončit ještě předtím, než bývalý americký prezident Donald Trump uvalil sankce na veškeré společnosti, které pomáhají s budováním ruských plynovodů. Všem, jenž se na jejich výstavbě jakkoliv podíleli, bylo zakázáno do Spojených států cestovat, nebo s nimi obchodovat (Šitner 2020). Tyto sankce už na dokončený Turkstream neměly dopad, pozastavilo to však rozestavěný plynovod Nord Stream 2, který měl rozvádět plyn přes Baltské moře až do Německa. Trump ve své argumentaci tvrdil, že s dokončením tohoto plynovodu se akorát prohloubí ekonomická závislost na dodávkách plynu z Ruska. Pravděpodobně se tím však USA primárně snažily prosadit své obchodní zájmy v Evropě. Argumentace v podobě závislosti na ruských dodávkách

je slabá. Evropa totiž odebírá plyn z Ruska dlouhodobě. Navíc zemní plyn je čistší než LNG ze Spojených států. Energetické preference se v posledních letech výrazně mění, stále více zemí se snaží čelit globálnímu oteplování. Proto se předpokládá že státy EU budou preferovat čistější zdroj energie. Z tohoto důvodu zůstanou Spojené státy pravděpodobně pouze druhotným zdrojem (Očenášková a Kropáček, 2020).

Nejedná se však jen o ekologickou čistotu, hlavním faktorem, proč budou dávky ruského plynu v Evropě ještě dlouho převládat, je jeho cena. Americký LNG se totiž musí nejprve zkapalnit a následně nákladně přepravit lodní dopravou. Zatímco ruský plyn se do Evropy dostává už vybudovaným potrubím. Nákladnou infrastrukturu začala Moskva budovat po rozepřích s Ukrajinou, které začaly v roce 2013. Rusko chce transport svého plynu přes Ukrajinu do budoucna ukončit. Do té doby však zůstává v platnosti smlouva mezi Kyjevem a Moskvou, ve které se mezi sebou dohodly že zachováním transportu bude jednou z podmínek k umožnění dokončení nového plynovodu Nord Stream 2, i když objem plynu bude ve zřetelně menším množství (Šitner 2020).

Rusko a Turecko díky plynovodu Turkstream stabilizovaly svoje vztahy, které v posledních letech prošly opravdu nelehkou krizí. Zisky z energetické spolupráce obou zemí jsou však daleko větší. Rusko si opět na dlouhou dobu upevnilo postavení největšího dodavatele zemního plynu pro země EU. Spojeným státům nepomohly ani sankce, které výstavbu nového plynovodu pouze o rok pozdržely. Stavební práce se totiž na druhém Nord Streamu po roční pauze opět rozjely a k jeho dokončení zbývá položit už jen pár kilometrů potrubí. Na své si přišlo i Turecko, upevnilo svou spolupráci s Ruskem a díky Turkstreamu a tranzitním poplatkům do státní pokladny plyne spousta peněz. Mimo jiné se Rusko a Turecko úspěšně snaží bojkotovat izraelský projekt plynovodu EastMed, jehož dokončení se nedá očekávat dříve než v roce 2025, a to ještě za předpokladu, že státy, které chtějí izraelský projekt spolufinancovat, uzavřou do roku 2022 dohodu (Kirisci 2017, s. 170). Dalším společným úspěchem Moskvy a Ankary je odstavení Spojených států jako jednoho z dovozců strategických surovin na druhou kolej, což bezpochyby potěšilo jak Erdogana, tak Putina. S USA totiž ani jedna ze zemí nějak zvláště přátelsky nevychází. Vzájemné vztahy Putina a Erdogana jsou nyní na velice dobré úrovni, nicméně jak bylo již několikrát výše zmíněno, situace se může zcela změnit a partnerství, případně přirozená rivalita, mohou opět přejít ve vzájemný konflikt.

3.2 Ruský systém protivzdušné obrany S-400 v Turecku

Turecko toužilo po vlastním protivzdušném obranném systému už dlouho. V devadesátých letech se raketové technologie začaly rozšiřovat i na Střední východ. Turecko se proto, v obavách o svou bezpečnost, pokusilo zakoupit od Izraele jejich protiraketový systém Arrow. Turecké obavy vyplývaly primárně z osmileté války, kterou mezi sebou vedly Irák a Írán. Spojené státy však snahy o tento nákup zablokovaly. Turecká armáda se tak dále musela spoléhat na překonaný systém Rapier, který získala od Velké Británie (Beyoghlow 2020, s. 39).

Spojené státy však situaci na začátku nového století přehodnotily. Dohodly se společně s Tureckem a Izraelem na projektu společného protiraketového systému, který se měl skládat z již zavedeného systému Patriot, který patří Spojeným státům, a výše zmíněného systému Arrow. Projekt však netrval dlouho, v roce 2001 ho ukončila turecká finanční krize (Němec 2012). Další šance na vlastní protivzdušnou obranu se naskytla v roce 2010. NATO přišlo se svým plánem na protiraketovou obranu celé Aliance. V rámci tohoto projektu měl být umístěn radiolokátor na turecké základně Kürecik. Turecko návrhu vyhovělo, nicméně v rámci tohoto projektu Ankara znovu oznámila Alianci, že plánuje nakoupit svůj vlastní protiraketový systém, který má být rozmístěn na čtyřech strategických místech. (Na těchto místech už nyní stojí ruský S-400) Turecko dostalo možnost volby. K dispozici nyní měli řadu systémů, Patriot ze spojených států, starší verzi S-300 z Ruska, čínský FD-2000 anebo další dva systémy z Evropy (Grohmann 2019).

NATO Turkům doporučilo koupit systém ze Spojených států nebo Evropy, a jelikož ruský S-300 nebyl lepší než ostatní možnosti, Ankara podepsala smlouvu na nákup systému SAMPT/T Aster 30 s Francií. Turecko však ještě téhož roku smlouvu zrušilo a dala tak najevo, že má zájem o americký systém Patriot, s nímž ale nedostane přístup ke strategickým technologiím, které Turecko chtělo pro vývoj svého vlastního systému. Ankara krátce po ukončení kontraktu s Francií uzavřela novou smlouvu s Čínou. Čínský systém nabízel Turecku dvě výhody. První z nich se týkala ceny, jediná čínská nabídka totiž nepřekročila finanční strop čtyř miliard dolarů, které Ankara nastavila. Druhou byl společně s nákupem systému otevřený přístup k technologiím, které by Turecku umožňovaly vyrábět vlastní rakety. Nicméně pod velkým tlakem z NATO turecký prezident od tohoto obchodu v roce 2015 raději opustil. Podle NATO by totiž čín-

ský systém nebyl kompatibilní a nešlo by ho integrovat do systému Aliance (Hamilton a Mikulská 2021, s. 36).

Po dvouleté odmlce, v roce 2017, podepsalo Rusko s Tureckem smlouvu na nákup čtyř kompletů ruského systému protivzdušné obrany S-400 v celkové hodnotě dvou a půl miliardy dolarů. Dodání systémů bylo ve dvou etapách. První etapa byla dokončena v červenci roku 2019, druhá o dva měsíce později téhož roku. Turecko se tak po Bělorusku a Číně stalo třetí zemí, která tento systém z Ruska zakoupila (iDnes 2019).

Tento vzájemný obchod rozpoutal na západní polokouli velké znepokojení. Turecko totiž pořídilo ruský zbraňový systém i přes to, že členské země NATO se na summitu ve Varšavě v roce 2014, krátce po anexi Krymu, usnesly, že žádná členská země nebude ruské zbraňové systémy kupovat (Kirisci 2017, s. 171-172). Pro Rusko to však byl strategický tah, cíleně ještě více narušilo křehké vztahy, které mezi sebou Turecko se Spojenými státy mají. A na druhé straně projevilo akt dobré vůle, který napomohl v upevňování vztahů s Tureckem.

Spojené státy, hned po uzavření obchodu, začaly dávat jasně najevo svoje znepokojení, důsledně Turecko varovaly, že pokud od Rusů koupí systém protivzdušné obrany S-400, přeruší dodávky stíhacích letounů F-35 a navíc na ně uvalí sankce podle zákona CAATSA (Countering America's Adversaries Through Sanctions Act) (Grohmann 2019). Tento zákon umožňuje uvalovat sankce na země nebo firmy, které s Ruskem obchodují ve vojenském odvětví. Všichni turečtí piloti a pracovníci, kteří měli co dočinění s programem F-35, museli Spojené státy neprodleně opustit. Pro Spojené státy byl nákup S-400 opravdu závažné téma. Bývalý prezident Donald Trump se proto osobně setkal s tureckým prezidentem. Ve vzájemném rozhovoru zkritizoval svého předchůdce Baracka Obamu kvůli tomu, že odmítl Turkům prodat systém Patriot. Trump také uznal chybu v tom smyslu, že Turecku nabídl systém Patriot až potom, co se rozhodlo koupit S-400 (Stein 2021, s. 183-187). Dále podotknul že chyba je i na straně NATO, protože s Tureckem nejednalo spravedlivě, jelikož mu neumožnilo Patriot zakoupit. Turecko se s Trumpovými argumenty ztotožnilo. Ankara ve svých prohlášeních dala najevo, že zakoupením ruských S-400 nemá za cíl měnit svou orientaci ze Západu na Východ. Erdogan zároveň upozornil na to, že zhoršení vzájemných vztahů mezi nimi a Spojenými státy není žádoucí pro budoucí fungování NATO (Aktuálně.cz 2019).

Turecko nyní stálo před těžkou otázkou, zavrhnout ruský protiraketový systém a obnovit dodávky stíhacích letounů F-35 od Spojených států, nebo zavrhnout Spojené

státy a dále rozvíjet vzájemné vztahy s Ruskem. Celá situace se vyostřila ještě víc, když Donald Trump Turkům nabídl, že od nich Ruský S-400 odkoupí. V tomto okamžiku se do tohoto konfliktu vložilo i Rusko. Prezident Putin prohlásil že Spojené státy chtějí S-400 rozmontovat a sestavit vlastní systém, jelikož S-400 se ukázal lepší než systém Patriot (Grohmann 2020). Turecko se ruského protiraketového systému nevzdalo ani po výhrůžce, že přijde o své členství v Severoatlantické alianci. Erdogan si uvědomuje co pro něj spolupráce s Ruskem znamená. Kromě vojenské spolupráce mají obě země i úzké ekonomické vazby. A jak již bylo zmíněno, Rusko s Tureckem mají velmi úzkou spolupráci v energetickém odvětví. Dodávky plynu z Ruska navíc pokrývají téměř polovinu turecké spotřeby. Na počátku roku 2021 byl už téměř dokončen plynovod Turkstream, z kterého nyní Turecku plynou velké příjmy. V roce 2023 má být navíc spuštěna první turecká jaderná elektrárna, kterou mu pomáhá vybudovat Rusko. Do Ankary navíc plynou i velké příjmy z cestovního ruchu, protože Turecko je společně s Egyptem jednou z nejoblíbenějších destinací ruských turistů (iDnes 2019).

Zde opět můžeme spatřovat pragmatické chování obou zemí. Rusko využilo příležitosti a prodejem systému S-400 umožnilo přetáhnout Turecko na svou stranu, čímž zvýšilo svůj tlak proti Západu. Turecko zase bez ohledu na NATO a veškeré vazby, které má se Spojenými státy, přijalo ruskou nabídku, jen aby uspokojilo své národní zájmy. Je zde možné spatřovat i určitou proměnu. Nebylo zvykem, že by Rusko s Tureckem začaly spolupracovat i ve zbrojním průmyslu. Což může ukazovat, jak si Putin cení svého spojence z Ankary a že s ním do budoucna počítá jako se svým partnerem proti Západu.

3.3 Rusko-turecké monitorovací centrum v Ázerbájdžánu

Monitorovací centrum v Ázerbájdžánu má sloužit jako společný způsob, jak dohlížet na dodržování míru mezi Ázerbájdžánem a Arménií po ukončení bojů o Náhorní Karabach. Spor o toto území je mezi Armény a Ázerbájdžánci historicky zakořeněný. V devadesátých letech přerostlo dlouhodobé napětí v otevřenou válku, která však spor nevyřešila a občasná střety se na hranicích tohoto území objevovaly i nadále. V září roku 2020 došlo mezi Arménií a Ázerbájdžánem opět k otevřené válce, během které přišlo o život několik tisíc lidí (Kubátová 2020).

Jak Rusko, tak i Turecko mají s Ázerbájdžánem a Arménií společné historické vazby (Hamilton a Mikulska 2021, s. 10-11). Stejně jako v případě Sýrie, Libye ale

i dalších regionů se zde snaží upevňovat svůj vliv. Ázerbájdžán byl několik staletí pod nadvládou Osmanské říše a krátce po získání nezávislosti se stal jedním ze satelitních států Sovětského svazu. Když po pádu Sovětského svazu získal opět nezávislost, Turecko bylo první zemí, která jeho nezávislost uznala. Obě země mezi sebou mají velmi provázané a přátelské vztahy, a není divu, že Turecko během bojů o Náhorní Karabach stálo za Ázerbájdžánem. Opačná situace je však ve vztazích Ankary s Arménií. Mezi Armény a Turky panuje dlouhodobě nepřátelství. Erdogan se sice v roce 2008 v rámci své politiky nulových problémů se sousedy snažil vzájemné vztahy normalizovat, ale neúspěšně (Tungul 2020). Arménie naléhala na Turecko, aby uznalo masakrování Arménů v době první světové války jako genocidu. Turecko však tuto skutečnost popřelo a odpovědělo, že pokud se má někdo omluvit, tak je to Arménie, která se během této války naopak dopouštěla masakrování Turků. Zástupci obou zemí nedokázali v této patové situaci najít východisko a vzájemné vztahy se z procesu oteplování opět vrátily na předchozí bod mrazu, což naopak přivítal Ázerbájdžán. Ruské vztahy s oběma zeměmi jsou na tom z celkového pohledu o něco lépe. Putin sice nemá tak dobré vztahy s Ázerbájdžánem, ale ani mezi nimi nepanuje takové nepřátelství jako mezi Arménií a Tureckem. Na druhou stranu má pevné vztahy s Arménií, která je na něm ekonomicky i vojensky závislá (Khulian a Hurutyunyan 2019).

Rusko do této války zpočátku téměř vůbec nezasahovalo, oběma zemím nabídlo mediaci a situaci ve své sféře vlivu bedlivě sledovalo. Ázerbájdžánské jednotky nicméně během šestitýdenní války získaly pod svoji kontrolu zpět své Arménií dlouhodobě okupované okresy a obsadily značnou část Náhorního Karabachu. Po dosažení těchto úspěchů nakonec Rusko do hry vstoupilo a začalo vyvíjet tlak na Ázerbájdžán na ukončení veškerých vojenských operací. Ázerbájdžánský prezident nechtěl riskovat otevřenou konfrontaci s Ruskem a raději souhlasil. Arménie, Rusko a Ázerbájdžán tak v listopadu 2020 podepsali dohodu o ukončení války (Kubátová 2020).

Z nového mírového uspořádání nejvíce vytěžilo Rusko, na mír v Náhorním Karabachu mají podle smlouvy totiž dohlížet ruské jednotky. Moskva tak mohla zaslat do této oblasti kolem dvou tisíců vojáků, necelých sto obrněných transportérů a řadu další vojenské techniky. Toto byla pro Putina velká výhra, protože Rusko se snažilo o umístění svých vojáků na ázerbájdžánském území už od devadesátých let (Stein 2021, s. 204-208). V nejhorší situaci se ocitla Arménie. Nejen, že podle mírové dohody musela přenechat všechna ztracená území Ázerbájdžánu, musela čelit i následné vnitro-

politické destabilizaci. Značná část arménského obyvatelstva s podepsáním mírové smlouvy nesouhlasila, demonstranti vtrhli do budovy arménské vlády a žádali rezignaci jejich premiéra. Arméni si navíc moc dobře uvědomili, jak jsou nyní slabí. Jediný, kdo je může ochránit před dalším nátlakem ze strany Ázerbájdžánu a jejího spojence Turecka, je Rusko. Arménie však prohloubila svoji závislosti na Rusku na úkor své vlastní suverenity (Dorazín 2020).

Z ázerbájdžánského vítězství těžilo i Turecko, které v této oblasti upevnilo své postavení. Pro Turecko významným bylo i vybudování společného monitorovací centra v Ázerbájdžánu. Centrum má vedle ruského mírového kontingentu sloužit jako další kontrolní element, který má dohlížet na dodržování klidu zbraní v regionu. Turecko tak mohlo vybudovat svoji vojenskou základnu provincii Agdam nedaleko Náhorního Karabachu. Tím upevnilo a položilo základy pro svou další vojenskou přítomnost v regionu (Lidovky.cz 2020).

Rusko-turecké pozorovací centrum je dle mého názoru opravdu velkým gestem ze strany Ruska. Když Moskva kývla na přítomnost tureckých ozbrojených sil v blízkosti Náhorního Karabachu, nechala Ankaru vstoupit do své sféry vlivu. To podle mě může znamenat jen dvě věci. Za prvé, Rusko nevěří, že příměří mezi Arménií a Ázerbájdžánem dlouhodobě vydrží, nebo za druhé Rusko chtělo Turecku ukázat vstřícný krok a snaží se vzájemné vztahy ještě více upevnit. Od nešťastného incidentu z roku 2015 obě země neprošly žádnou větší krizí. Pravdou ale je, že se snaží uplatňovat své zájmy v nestabilních regionech, ve kterých se situace dokáže otočit o sto osmdesát stupňů ze dne na den. Jen čas může ukázat, jak pevné jejich vzájemné vztahy jsou. A lze jen těžko předpokládat, kdy střet jejich zájmů povede k obratu od spolupráce k ostrému soupeření případně až nepřátelství.

Závěr

V této bakalářské práci jsem se zabýval problematikou a vývojem rusko-tureckých vztahů od roku 2015. Mým cílem bylo rozebrat v tomto období klíčové události a odpovědět na otázku, jak vzájemné vztahy ovlivnily, případně jaký měly dopad na jejich vývoj.

Práci jsem otevřel historickým kontextem, jehož znalost je nezbytná pro pochopení budoucích souvislostí. Pracuji s jakousi cykličností, ve které se vzájemné vztahy opakují, jelikož se na ní dají velice dobře pozorovat změny, které jsou cílem mé bakalářské práce.

Dále se věnuji tématu konfliktů a třecích ploch, které vzájemné vztahy v posledním pětiletí nejvíce poznamenaly. Poslední cyklus, ve kterém se vzájemné vztahy nachází, započal v roce 2011 po vypuknutí Arabského jara. První z událostí, kterým se věnuji bylo sestřelení ruského bombardéru, ke kterému došlo v roce 2015. Tento incident můžeme považovat za eskalaci celého cyklu. Sestřelení bombardéru byla jednou z nejtěživějších událostí v posledních letech a vzájemné vztahy obou zemí prošly opravdu velkou zkouškou. Rusko a Turecko přestalo na více než půl roku úplně komunikovat. Konflikt se málem překlenul v otevřenou válku. K oteplování vzájemných vztahů přispěla až ekonomická spolupráce, která vždy obě země dokázala obrátit od konfliktů k partnerství, v čemž opět můžeme pozorovat opakující se historický trend. V rámci této ekonomické interdependence započaly obě země pracovat na společném projektu v podobě plynovodu TurkStream. Tento projekt výrazně zmírnil napětí, které mezi zeměmi panovalo po výše zmíněném incidentu z roku 2015. Mocenské zájmy na blízkém Východě však stále hrály velkou roli, a mezi oběma státy stále panovala nedůvěra. Obrat přinesly až neobvyklé změny. První z nich byl prodej ruského systému protivzdušné obrany S-400, který Rusko poskytlo Turecku. Zde můžeme spatřovat pragmatické chování obou zemí. Rusko chytře nabídlo Turecku systém protivzdušné obrany, které se ho velice dlouho snažilo získat, ale jeho spojenci mu nevyhověli, a získalo ho tak na svou stranu. Turecko přijetím ruské nabídky dalo jasně najevo, že staví naplnění svých zájmů před spojenectvím se Západem. Na první pohled se zdá, že se vzájemné vztahy pokračují v historickém (a výše nastíněném) trendu. Vztahy Ruska a Turecka jsou založené čistě na pragmaticčnosti a nikoli na přátelství. Spory mezi Ruskem a Tureckem jsou logickým vyústěním přirozeného geopolitického mocenského

soupeření obou zemí a vzájemná spolupráce je založena na ekonomické interdependenci, která byly vždycky silnější než spory. Na druhou stranu můžeme pozorovat i zdánlivě nepatrný, ale přesto klíčový posun. Obě země začaly spolupracovat i v bezpečnostním sektoru (příkladem jsou vojensko-technické dodávky systémů S-400), což může do budoucna představovat problém pro NATO v podobě růstu vnitřního napětí a poklesu důvěry mezi jednotlivými členy této organizace. Neshody a nedůvěra by v Alianci mohly vyústit v krajním případě až v nefunkčnost při klíčových rozhodovacích procesech v krizových oblastech, což významně oslabí fungování celé Aliance. Oslabení pozice NATO pak může vést paradoxně k dalšímu těsnějšímu sblížení Ankary s Moskvou, a to i případně na úkor partnerství se Spojenými státy.

Bude zajímavé pozorovat, jak se vzájemné vztahy budou vyvíjet do budoucna. Momentálně jsou vzájemné vztahy na přátelské úrovni. V současné době jsou však velice napjaté vztahy mezi Moskvou a Kyjevem. V posledních dnech se hovoří o možné otevřené válce mezi Ruskem a Ukrajinou. Na čí stranu se v případném konfliktu postaví Turecko je nezodpověditelná otázka. Uvidíme, jestli započne nový cyklus nebo jestli obě země ještě nějaký čas setrvají v tom nynějším.

Seznam zdrojů a použité literatury

- AGHAYEV, E. a AKTAŞ, H. (2017). Prospects of Cooperation between Russia and Turkey. *Evropejskij Issledovatel'*. 8(2), s. 98-103.
- Aktuálně.cz. (2019). *USA nedodají Turecku zařízení pro letouny F-35, vadí jim nákup ruských protiraket.* [cit. 2021-04-04]. Dostupné online: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/usa-nedodaji-turecku-zarizeni-pro-letouny-f-35-vadi-jim-naku/r~8af8482c54b411e9ab10ac1f6b220ee8/>.
- BBC. (2015). *Who are the Turkmen in Syria?* [cit. 2021-13-25]. Dostupné online: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34910389>.
- BBC. (2016a). *Putin mends broken relations with Turkey's Erdogan.* [cit. 2021-04-11]. Dostupné online: <https://www.bbc.com/news/world-europe-37018562>.
- BBC. (2016b). *Turkey sorry for downing Russian Jet.* [cit. 2021-03-26]. Dostupné online: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36643435>.
- BECHEV, D. (2017). *Rival Power: Russia in Southeast Europe.* (New Heaven, Yale University Press).
- BEYOGHLOW, K. (2020). *Turkey and the United States on the Brink: Implications for NATO and the U.S.- Turkish Strategic and Military Partnership.* (Carlisle, PA: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press).
- BORSHCHNEVSKAYA, A. (2020). The Russian Way of War in Syria: Threat Perception and Approaches to Counterterrorism. *Foreign Policy Research Institute.* [cit. 2021-04-13]. Dostupné online: <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2020/09/report-borshchevskaya.pdf>.
- CELIKPALA, M. (2019). Viewing Present as History: The State and Future of Turkey-Russia Relations, Foreign Policy and Security. *Center for Economic and Foreign Policy Studies.* 2(6), s. 3-6.
- CENCIOTTI, D. (2012). „Turkish RF-4E Phantom shot down by Syrian missile in international airspace” Ankara says. *Theaviationist.com.* [cit. 2021-03-13]. Dostupné online: <https://theaviationist.com/2012/09/19/turkish-rf-4e-latest/>.
- ČTK. (2015a). Rusko přiznalo sobotní narušení tureckého vzdušeného prostoru, už se nebude opakovat. *Aktuálně.cz.* [cit. 2021-13-25]. Dostupné online: <https://zpravy.aktualne.cz/rusko-priznalo-sobotni-naruseni-tureckeho-vzdušneho-prostoru/r~6cbc8ab26b8d11e594170025900fea04/>.

- ČTK. (2015b). Ruští vojáci přerušili spojení s Tureckem, ukončili i horkou linku pro operace v Sýrii. *Aktuálně.cz*. [cit. 2021-03-26]. Dostupné online: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/rusti-vojaci-prerusili-spojzeni-s-tureckem-zrusi-i-horkou-linku/r~44edf29e946111e58f750025900fea04/>.
- ČTK. (2015c). Na tureckou ambasádu v Moskvě zaútočil dav, kameny rozbil okna. *iDNES.cz*. [cit. 2021-03-26]. Dostupné online: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/turecko-rusko-ambasada.A151125_151134_zahranicni_aha.
- ČTK. (2019). Erdogan jednal s premiérem Libye Sarrádžem. Slíbil zemi veškerou pomoc. *denik.cz*. [cit. 2021-03-28]. Dostupné online: https://www.denik.cz/ze_sвета/erdogan-libye-sarradz-pomoc-20191215.html.
- ČT24. (2015). *Putin vyhlásil sankce proti Turecku. Postihnou obchod a dopravu*. [cit. 2021-03-26]. Dostupné online: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1626994-putin-vyhlasil-sankce-proti-turecku-postihnou-obchod-a-dopravu>.
- ČT24. (2016). *Turecký prezident: Putin odmítá komunikovat o narušení našeho vzdušného prostoru*. [cit. 2021-03-12]. Dostupné online: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1685215-turecky-prezident-putin-odmita-komunikovat-o-naruseni-naseho-vzdušneho-prostoru>.
- ČT24. (2020a). *Vláda v Tripolisu vyhlásila příměří, podpořili ho i rivalové*. [cit. 2021-03-28]. Dostupné online: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3166950-vlada-v-tripolisu-vyhlasila-primeri-podporili-ho-i-rivalove>.
- ČT24. (2020b). *Putin a Erdogan spustili TurkStream. Ruský plyn začíná proudit do Turecka a na jih Evropy*. [cit. 2021-03-28]. Dostupné online: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3023858-putin-a-erdogan-spusti-turkstream-rusky-plyn-zacina-proudit-do-turecka-a-na-jih>.
- DONELLI, F. (2021). *Turkey in Africa: Turkey's Strategic Involvement in Sub-Saharan Africa*. (London, I.B Tauris).
- DORAZÍN, M. (2020). Rusko rozmisťuje své síly v Náhorním Karabachu. Mají oddělit nepřátelené strany v konfliktu. *iRozhlas.cz*. [cit. 2021-04-05]. Dostupné online: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rusko-armada-nahorni-karabach-dohoda-dohlizeni_2011121739_tzr.

- E15.cz. (2015). *Turecko zrušilo plán na nákup raketového systému z Číny*. [cit. 2021-04-04]. Dostupné online: <https://www.e15.cz/zahranicni/turecko-zrusilo-plan-na-nakup-raketoveho-systemu-z-ciny-1246049>.
- GRAU, L. a BARTLES, Ch. (2020). Russia's War in Syria: Assessing Russian Military Capabilities and Lessons Learned. *Foreign Policy Research Institute*. [cit. 2021-04-04]. Dostupné online: <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2020/09/russias-war-in-syria.pdf>.
- GROHMANN, J. (2019). Ruský systém protivzdušné obrany S-400 v Turecku. *Armádní noviny.cz*. Dostupné online: <https://www.armadninoviny.cz/turecko-obdrzelo-casti-ruskeho-systemu-protivzdušne-obrany-s-400.html>.
- GROHMANN, J. (2020). Ruský systém protivzdušné obrany S-400 v Turecku. *Armádní noviny.cz*. [cit. 2021-04-03]. Dostupné online: <https://www.armadninoviny.cz/spojene-staty-chteji-od-turecka-koupit-ruske-systemy-protivzdušne-obrany-s-400.html>.
- HALL, C. (2000). *The Balkan Wars, 1912-1913: prelude to the First World War*. (London, Routledge, 2000).
- HAMILTON, R. a MIKULKSA, A. (2021). Russian-Turkish Relations and Their Implications for the West. *Foreign Policy Research Institute*. [cit. 2021-04-03]. Dostupné online: <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2021/04/russian-turkish-relations-bssp.pdf>. s. 9-37.
- HENRY, E. (2016). The Sukhoi Su-24 Incident between Russia and Turkey. *Russian Law Journal*. 4(1), s. 8-25.
- HIRST, S. a ISCI, O. (2020). Smokestacks and Pipelines: Russian-Turkish Relations and the Persistence of Economic Development. *Diplomatic History*. 44(5), s. 834-859.
- CHIVVIS, Ch. a MARTINI, J. (2014). *Libya After Qaddafi: Lessons and Implications for the Future*. (Santa Monica, Rand Corporation).
- iDnes.cz. (2013). *Kdo je s Asadem a kdo s Amerikou? Plánovaný útok rozděluje velmoce*. [cit. 2021-03-28]. Dostupné online: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/zeme-o-zasahu-v-syrii.A130827_193431_zahranicni_ert.
- iDnes.cz. (2019). *Turecko se navzdory americkým výhrůžkám nevzdá ruských raket*. [cit. 2021-04-04]. Dostupné online: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/turecko-rusko-erdogan-putin-s-400-f-35.A190409_062028_zahranicni_bur.

iDnes.cz. (2020a). *Syrská válka v Libyi. Turci platí lépe než Rusové, tvrdí syrští žoldáci.* [cit. 2021-03-28]. Dostupné online: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/libye-syrie-zoldaci-turecko-rusko-valka.A200714_165453_zahranicni_jhr.

iDnes.cz. (2020b). *Rusko zastavilo Ukrajině dodávky plynu. Žádá platbu předem.* [cit. 2021-03-28]. Dostupné online: https://www.idnes.cz/ekonomika/zahranicni/rusko-zastavilo-ukrajine-dodavky-plynu.A151125_090227_eko-zahranicni_fih.

iRozhlas.cz. (2019). *Spojené státy podezřívají Sýrii z použití chemických zbraní v Idlibu. Washington varoval Asada.* [cit. 2021-03-31]. Dostupné online: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/usa-spojene-staty-syrie-idlib-chemicky-utok-francie-syrska-organizace-pro-lidska_1905221823_och.

iRozhlas.cz. (2020). *Při náletech v syrské provincii Idlib zemřelo 33 tureckých vojáků, Anakra reagovala odvetnou palbou.* [cit. 2021-03-28]. Dostupné online: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/turecko-syrie-erdogan-idlib_2002272244_tkr.

JEMELKA, P. (2013). *Erdogan je spojencem Islámského státu, tvrdí vůdce Kurdů.* *Aktuálně.cz.* [cit. 2021-03-30]. Dostupné online: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/erdogan-je-spojenc-islamskeho-statu-tvrdi-vudce-kurdu/r~3269f62a3f4511e5adcb0025900fea04/>.

JURIŠ, M. (2015). *Doteraz nezverejnené poznatky o ozostrele SU-24 – Vystúpenie vrchého veliteľa vzdušno kozmických síl Ruska Viktora Bondareva.* *Medzicas.sk.* [cit. 2021-03-19]. Dostupné online: <https://medzicas.sk/doteraz-nezverejnene-poznatky-o-zostrele-su24-vystupenie-vrchneho-veliteľa-vzdusno-kozmickych-sil-ruska-viktora-bondareva/>.

KHULIAN, A. a HURUTYUNYAN, S. (2019). *Russia to Beef Up Military Presence in Armenia.* *RFE/RL Armenian Service.* [cit. 2021-04-11]. Dostupné online: <https://www.azatutyun.am/a/30342769.html>.

KIRISCI, K. (2017). *Turkey and the West: Faultlines in a Troubled Alliance.* (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2017).

KUBÁTOVÁ, E. (2019). *Ruská Vágnerova armáda opět v plné polní. Moskva využívá chaos v Libyi, aby získala přístup k ropě.* *iRozhlas.cz.* [cit. 2021-03-28]. Dostupné online: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rusko-libye-vagnerova-armada-putin-utkin-haftar_1911191951_eku.

KUBÁTOVÁ, E. (2020). *Konec války o Karabach. Rozmístění ruských sil dává Moskvě silné páky, Turecko příliš nezískalo.* *iRozhlas.cz.* [cit. 2021-04-05]. Dostupné online:

https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/karabach-armenie-azerbajdzan-rusko-turecko-valka-konflikt-primeri-analyza-aslan_2011141637_eku.

KURBAN, V. (2017). *Russian-Turkish Relations from the First World War to Present*. (Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing).

KUTILOVÁ, M. (2020). Do války žoldáků v Libyi stále více zasahuje Erdoganovo Turecko. *A2larm.cz*. [cit. 2021-03-28]. Dostupné online: <https://a2larm.cz/2020/06/valka-zoldaku-v-libyi-do-niz-stale-vice-zasahuje-erdoganovo-turecko/>.

Lidovky.cz. (2019). *Turci pronikají na „ruský dvorek“*. *Sklízí úspěch z arménsko-azerbájdžánského konfliktu*. [cit. 2021-04-05]. Dostupné online: https://www.lidovky.cz/svet/turci-pronikaji-na-rusky-dvorek.A201115_104103_ln_zahranici_libsm.

MEIROWITZ, M. (2019). Deconstructing The Turkey, US, NATO, Russia Relationship: What Now? *Turkish Policy Quarterly*. 22(4), s. 79-88.

NEWNHAM, R. (2011). Oil, Carrots, and Sticks: Russia's Energy Resources as a Foreign Policy Tool. *Journal of Eurasian Studies*. 2(2), s. 134-143.

NĚMEC, J. (2012). Turecko má krizi za sebou, dnes už jen bohatne. *Ekonom.cz*. [cit. 2021-04-03]. Dostupné online: <https://ekonom.cz/c1-58991800-turecko-ma-krizi-za-sebou-dnes-uz-jen-bohatne>.

NOVÁK, L. (2019). Po pádu diktátora občanská válka. Proč se bojuje o Tripolis a kdo chce vládnout v Libyi? *iRozhlas.cz*. [cit. 2021-03-28]. Dostupné online: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/libye-boje-obcanska-valka-tripolis-chalifa-haftar_1904081830_haf.

NOVÁK M. (2015). Kdo odebírá ropu Islámského státu? Všichni. Stovky prostředníků na ni čekají v dlouhých frontách. *Aktuálně.cz*. [cit. 2021-03-26]. Dostupné online: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/kdo-kupuje-ropu-islamskeho-statu-vsichni-a-zaroven-nikdo-roz/r~4759ac78980b11e5979c0025900fea04/>.

NOVÁK, M. (2016). Začala nová éra, hlásí Erdogan z Petrohradu. Sultán a Car se usmířili, postaví plynovod. *Aktuálně.cz*. [cit. 2021-03-30]. Dostupné online: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/sultan-a-car-srovnani-putina-a-erdogana/r~4ad336105d6f11e69966002590604f2e/>.

NOVÁK, M. (2019). Další konflikt na troskách Sýrie: Proč Erdogan zaútočil na Kurdy a co bude dál. *Aktuálně.cz*. [cit. 2021-03-28]. Dostupné online:

<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/turecke-tanky-utoci-na-kurdy-v-syrii-erdogan-chce-presunout/r~d321ccdeeca11e9ac760cc47ab5f122/>.

Novinky.cz. (2015a). *Ruského pilota rozstříleli syrští vzbouřenci ještě na padáku*. [cit. 2021-03-26]. Dostupné online: <https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/clanek/ruskeho-pilota-rozstrileli-syrsti-vzbourenci-jeste-na-padaku-333074>.

Novinky.cz. (2015b). *Napětí roste, Rusové na turecko-syrské hranici rozmisťují střely S-400*. [cit. 2021-03-26]. Dostupné online: <https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/clanek/napeti-roste-rusove-na-turecko-syrske-hranici-rozmistuji-strely-s-400-333416>.

OČENÁŠKOVÁ, A. a KROPÁČEK, J. (2020). Sankcím navzdory: Rusko postavilo další plynovod do Evropy, využilo důmyslnou okliku. *Aktuálně.cz*. [cit. 2021-04-03]. Dostupné online: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/plynovody/r~0fb8d10e314f11ea9ec9ac1f6b220ee8/#:~:text=TurkStream%20je%20spolu%20s%20plynovodem,na%20vyjedn%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD%20s%20tranzitn%C3%ADmi%20zem%C4%9Bmi>.

PHILLIPS, Ch. (2020). *The Battle for Syria (Revised and Updated): International Ri- valry in the New Middle East*. (New Heaven, Yale Univerzity Press).

SHLYKOV, P. (2018). Russian-Turkish Relations in the Wider Black Sea Region: Co- operation and Competition. *Perceptions: Journal of International Affairs*. 23(2), s. 93- 116.

SOKIRJANSKAJA, J. (2020). Výbušné spojení Ruska a Turecka: Jediný krok ve- dle může vést ke katastrofě. *Voxpot.cz* [cit. 2021-03-31]. Dostupné online: <https://www.voxpot.cz/vybusne-spojenectvi-ruska-a-turecka-jediny-krok-vedle-muze-vest-ke-katastrofe/>.

STEIN, E. (2021). *International Relations in the Middle East*. (London, Cambridge Uni- versity Press).

ŠITNER, R. (2020). TurkStream: Turecko se stává důležitou tranzitní zemí pro ruský plyn. *Česká pozice*. [cit. 2021-04-03]. Dostupné online: https://ceskapozice.lidovky.cz/tema/turkstream-turecko-se-stava-dulezitou-tranzitni- zemi-pro-rusky-plyn.A200114_153402_pozice-tema_lube.

TATTERSALL, N. (2015). Turkey would shoot down planes violating its air space: PM. *Reuters*. [cit. 2021-03-25]. Dostupné online: <https://www.reuters.com/article/us->

mideast-crisis-syria-turkey-airspace/turkey-would-shoot-down-planes-violating-its-air-space-pm-idUSKCN0SBOQX20151017.

TILS, F. (2020). The Strike: Did Russia Knowingly Target Turkish Troops? *Polygraphinfo*. [cit. 2021-04-10]. Dostupné online: <https://www.polygraph.info/a/turkey-russia-syria-fact-check/30460458.html>.

TUNGUL, L. (2020). Národní Karabach místo turecko-ruského soupeření. *Forum24*. [cit. 2021-04-05]. Dostupné online: <https://www.forum24.cz/nahorni-karabach-misto-turecko-ruskeho-soupereni/>.

VÍTKOVÁ, K. (2020). Rozvrácené státy: Naději pro Sýrii zašlapala válka, mrtvé OSN dávno přestala počítat. *Aktuálně.cz*. [cit. 2021-03-31]. Dostupné online: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/rozvracene-staty-syrie/r~87a3247ae9c411eaa25cac1f6b220ee8/>.

YAVUZ, M. a HUSEYNOV, V. (2020). The Second Karabakh War: Russia vs. Turkey? *Middle East Policy*. s. 27(4), 103-118.

Resumé

Russian-Turkish relations have long-standing ties. Since the fifteenth century, mutual conflicts have become more and more intense. They were never led to cooperation by friendship, but by pragmatic interests and calculation or a common enemy. Conflicts most often stemmed from the incompatibility of the power interests of both countries.

In the first chapter of this work I deal with the mutual history, and I try to explain here a certain cyclicity in which mutual relations are repeated. Furthermore, in this chapter I try to clarify the context, which is reflected in the issues that took place after 2015, which I will address in the second and third chapters.

In the second chapter, I discuss incidents that have worsened relations. The first is the shooting down of a Russian Sukhoi Su-400 bomber. This event almost escalated to open warfare and it took almost half a year for their relations to warm. I also discuss the events in Syria and Libya. Here the conflicts were caused by different power interests, which were the age-old catalyst of mutual enmity.

In the third chapter, on the contrary, I deal with topics that the two countries were able to connect. Here we can see an unusual change. Most forms of mutual cooperation were based on economic interdependence. This can be seen in the common Turk Stream gas pipeline, which is one of the largest joint projects. However, the changes come in the form of the sale of the Russian air defense system S-400. The pragmatism of both countries is quite clear here. Russia took advantage of Turkey's desire for its own air defense, which Turkey could not gain from its partners. Turkey, on the other hand, betrayed the Western Allies because of its interests, and bought the defense system from Russia, even though its Western Allies did not want it. The last topic I dealt with was joint observation in Azerbaijan. Here we can observe another change, both countries have joined forces to oversee the peace of arms in the Nagorno-Karabakh. In a region where they have long sought to pursue their interests and expand their influence.

In the last five years, we can observe certain changes, namely cooperation in the military sector, which is very unusual between these countries. However, it can also be stated that Russian-Turkish relations continue in the historical cyclical trend without significant changes.